

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ АДВОКАТА В ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

ON THE ISSUE OF DETERMINING THE LEGAL STATUS OF A LAWYER IN THE REPUBLIC OF LITHUANIA

Войцешук В.В., здобувач

Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права»

У статті здійснено аналіз регламентації правового статусу адвоката в законодавстві Литовської Республіки. Автор акцентує увагу на комплексності регламентації прав адвоката в литовському законодавстві, від якої залежить його функціональність, а, отже, і якість правової допомоги, яку отримують клієнти. Констатовано, що в литовському законодавстві адвокат позиціонується як окрема процесуальна фігура, яка наділена державою правами, які є конституційними та спрямовані на забезпечення надання якісної правової допомоги суб'єктам приватно-правових та публічно-правових відносин. У ході дослідження встановлено, що правовий статус адвоката в Литовській Республіці відрізняється від правового статусу громадян, іноземців та осіб без громадянства. Було з'ясовано, що в Литовській Республіці контроль адвокатської діяльності з боку держави обмежений окремими завданнями та організаційними формами, і не торкається царини правничої допомоги та взаємовідносини між адвокатом та клієнтом. Доведено, що етичні засади діяльності адвокатів в Литовській Республіці охоплюють широке коло питань, а саме: взаємовідносини адвоката з клієнтом; взаємовідносини адвоката з державою; взаємовідносини адвоката з іншими адвокатами. Аргументовано, що в Литовській Республіці адвокатура позиціонується у якості суміжного правового інституту судочинства. Зазначено, що в Литовській Республіці достатньо багато уваги приділяється регулюванню фінансових аспектів діяльності адвокатів. Зокрема, вони обмежені державою у виборі форм, в рамках яких здійснюється адвокатська діяльність. Обгрунтовано, що в Литовській Республіці інститут дисциплінарної відповідальності характеризується індивідуалізацією окремих форм протиправної поведінки (дій або бездіяльності) адвокатів.

Ключові слова: адвокат, адвокатська діяльність, законодавство Литовської Республіки, законодавчі гарантії, кваліфікаційні вимоги, право на правову допомогу, правовий статус, права та обов'язки.

The article analyzes the regulation of the legal status of a lawyer in the legislation of the Republic of Lithuania. The author focuses on the complexity of the regulation of the rights of a lawyer in Lithuanian legislation, on which its functionality depends, and, consequently, the quality of legal assistance received by clients. It is stated that in Lithuanian legislation, a lawyer is positioned as a separate procedural figure, who is endowed by the state with rights that are constitutional and aimed at ensuring the provision of high-quality legal assistance to subjects of private-law and public-law relations. The study established that the legal status of a lawyer in the Republic of Lithuania differs from the legal status of citizens, foreigners and stateless persons. It was found that in the Republic of Lithuania, state control of legal activities is limited to certain tasks and organizational forms, and does not affect the field of legal assistance and the relationship between a lawyer and a client. It is proven that the ethical principles of lawyers' activities in the Republic of Lithuania cover a wide range of issues, namely: the relationship between a lawyer and a client; the relationship between a lawyer and the state; the relationship between a lawyer and other lawyers. It is argued that in the Republic of Lithuania the bar is positioned as an adjacent legal institution of judicial proceedings. It is noted that in the Republic of Lithuania a lot of attention is paid to the regulation of the financial aspects of lawyers' activities. In particular, they are limited by the state in the choice of economic and legal forms within which advocacy activities are carried out. It is substantiated that in the Republic of Lithuania the institution of disciplinary liability is characterized by the individualization of certain forms of unlawful behavior (actions or inaction) of lawyers.

Key words: lawyer, legal practice, legislation of the Republic of Lithuania, legislative guarantees, qualification requirements, right to legal aid, legal status, rights and obligations.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Удосконалення інституту адвокатури залишається одним із пріоритетних напрямів діяльності держави. Для його успішної реалізації необхідна виважена та комплексна робота, в основі якої є порівняльний аналіз нашого законодавства із відповідним законодавством країн-членів Європейського Союзу. На сьогодні в Україні помітно бракує наукових праць з цієї тематики. Отже, аналіз особливостей визначення правового статусу адвоката в Литовській Республіці дасть змогу окреслити підходи до реформування законодавства України про адвокатську діяльність, а також допоможе визначити межі повноважень та соціальну роль адвокатури в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. Питання правового статусу адвоката в Литовській Республіці комплексно не досліджувалися вітчизняними вченими, що вказує на актуальність обраного напрямку наукового пошуку.

Формування цілей статті. Метою статті є аналіз регламентації правового статусу адвоката в законодавстві Литовської Республіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обгрунтуванням отриманих наукових результатів. Профільним законодавчим актом у сфері адвокатської

діяльності в Литві є Закон Литовської Республіки «Про адвокатуру» від 18 березня 2004 року № IX-2066. В законі систематизовані наступні обов'язки адвокатів: 1) чесно виконувати свої обов'язки; 2) дотримуватись у своїй діяльності присяги адвоката та законів; 3) охороняти довірену йому інформацію під час здійснення адвокатської діяльності та не розголошувати її; 4) під час судового засідання носити мантию; 5) постійно підвищувати професійну кваліфікацію; зберігати документи адвокатської діяльності; 6) кожні п'ять років проходити медичний огляд [1]. В цілому наведені обов'язки схожі з тими, які регламентовані українським законодавством. Однак, слід звернути увагу на обов'язок проходити медичний огляд кожні п'ять років. На нашу думку, це достатньо позитивний досвід, оскільки від стану здоров'я адвоката може залежати якість правової допомоги, яку він надає.

Відповідно до чинного законодавства в Литовській Республіці адвокат має наступні права: 1) одержувати від державних і комунальних установ відомості, документи, їх копії або мотивовану відмову в їх наданні, що перебувають у власності або підконтрольних державним і комунальним установам, необхідні для надання ефективних правових послуг; 2) самостійно збирати дані, необхідні для надання правових послуг, які адвокат може отримати без застосування засобів процесуального примусу, тобто. тобто отримувати від фізичних осіб необхідні документи

чи їх виписки, іншу інформацію, необхідну для надання правових послуг; 3) знайомитися з практикою судів та інших установ, які розглядають спори і скарги, а також з прийнятими правовими рішеннями, вироками, ухвалами та матеріалами справ; 4) знімати копії з документів справи, в якій він є представником або захисником, крім справ, які розглядаються у закритому судовому засіданні; 5) затверджувати протоколи письмових доказів, необхідних для розгляду справи в суді; 6) здійснювати інші права, передбачені законом, пов'язані з діяльністю адвоката; 7) право адвоката на зустріч з клієнтом [1].

Слід звернути увагу на комплексність регламентації прав адвоката в литовському законодавстві. Подібний підхід може вважатися вдалим, адже від рівня та якості формалізації прав адвоката напряму залежить його функціональність, а, отже, і якість правової допомоги, яку отримують клієнти. Окремо в профільному законодавчому акті деталізовано наступні гарантії діяльності адвоката: 1) адвокат не може бути викликаний як свідок або давати пояснення щодо обставин, які стали йому відомі під час виконання професійних обов'язків; 2) адвокати, які виконують свої професійні обов'язки, не можуть ототожнюватися зі своїми клієнтами та їхніми справами [1]. Щодо означених гарантій слід висловити декілька міркувань:

– в литовському законодавстві адвокат позиціонується як окрема процесуальна фігура, яка наділена державою правами, що мають дуже специфічну природу. Вони є конституційними та спрямовані на забезпечення надання якісної правової допомоги суб'єктам приватно-правових та публічно-правових відносин;

– неприпустимість ототожнення адвокатів з їхніми клієнтами робить їх незалежними та індивідуалізованими учасниками процесуальних правовідносин, що вказує на особливий правовий статус у порівнянні з громадянами, іноземцями та особами без громадянства;

– означені гарантії вказують на те, що контроль адвокатської діяльності з боку держави обмежений окремими завданнями та організаційними формами. Він не може вторгтися в царину правничої допомоги та взаємовідносини між адвокатом та клієнтом.

В Литовській Республіці, як і в Україні, ухвалено Кодекс адвокатської етики (Наказ Міністра юстиції 22 квітня 2016 року № 1р-133). В документі закріплено наступні принципи діяльності адвоката: свобода діяльності та незалежність; чесність і порядність; законність діяльності; нерозголошення конфіденційності клієнта; компетентність та сумлінність; лояльність до клієнтів; уникнення конфлікту інтересів; демократичність, колегіальність та чесна конкуренція між адвокатами; доброзичливість відносин між адвокатами та органами Спілки адвокатів Литви; повага до держави і суспільства [2]. На нашу думку, етичні засади діяльності адвокатів в Литовській Республіці регламентовані вдаліше ніж в нашій державі, оскільки вони охоплюють широке коло питань, а саме: 1) взаємовідносини адвоката з клієнтом; 2) взаємовідносини адвоката з державою; 3) взаємовідносини адвоката з іншими адвокатами. Слід звернути увагу, що більшість нормативно-правових актів щодо адвокатської діяльності в Литовській Республіці регламентовані на рівні Міністра юстиції держави.

У Наказі Міністра юстиції Литовської Республіки «Про затвердження порядку визнання професійної кваліфікації адвоката для заняття адвокатською професійною діяльністю в Литовській Республіці» від 12 квітня 2005 року № 1р-111 вказано, що перевірка на професійну придатність – це перевірка професійних знань заявника, яка проводиться спеціально створеною комісією з метою оцінки придатності заявника для здійснення професійної діяльності литовського адвоката в Литовській Республіці. Три члени комісії з перевірки професійної придатності призначаються Міністром юстиції Литовської Республіки,

двох – Асоціацією юристів Литви. Члени комісії з перевірки професійної здібності повинні бути незалежними під час виконання своїх обов'язків. Перевірка професійної здібності складається з двох частин: письмового заліку та усного іспиту. Письмовий іспит складається з 50 питань з трьома варіантами відповіді, а усний екзамен складається з двох теоретичних питань і одного практичного [3].

Отже, в Литовській Республіці також передбачений кваліфікаційний іспит, який є умовою набуття статусу адвоката та подальшого здійснення адвокатської діяльності. Окремі організаційні аспекти проведення цього іспиту деталізовані у Наказі Міністра юстиції Литовської Республіки «Про опис порядку проведення та оплати адвокатського кваліфікаційного іспиту та організації адвокатської діяльності та затвердження програми адвокатського кваліфікаційного іспиту та організації адвокатської діяльності» від 11 червня 2020 року № 1р-164. У документі вказано, що адвокатські іспити проводяться не рідше одного разу на квартал. Дата, час і місце проведення адвокатських іспитів визначається головою комісії, а в разі його відсутності – членом комісії, на якого покладено виконання функцій голови. Робота комісії повинна бути організована таким чином, щоб особам була надана можливість скласти адвокатські іспити, у тому числі повторне складання адвокатського іспиту та повторне складання усної частини адвокатського кваліфікаційного іспиту, не пізніше трьох місяців з дня подання направлених документів. до статті 16 Закону про адвокатуру. Черга осіб, які бажають скласти адвокатські іспити, формується відповідно до дати та часу подання заяв про складання адвокатських іспитів та з урахуванням висловлених особами побажань щодо дати складання адвокатських іспитів [4].

У Наказі Міністра юстиції Литовської Республіки «Щодо визнання професійної кваліфікації адвоката для заняття адвокатською професійною діяльністю в Литовській Республіці» від 02 вересня 2022 року № 1р-301 зазначено, що Міністерство юстиції має право звертатися до інших установ Литовської Республіки, установ третіх країн або держав-членів щодо надання інформації, необхідної для оцінки та визнання професійних кваліфікацій заявника. Ця інформація повинна бути надана не пізніше трьох місяців з дня направлення запиту на інформацію [5]. Це робить процедуру допуску до адвокатської професії більш комплексною, що позитивно впливає на якість правової допомоги. Склад комісії при складанні кваліфікаційного іспиту при перевірці професійних здібностей визначається Наказом Міністра юстиції Литовської Республіки від 23 квітня 2024 року № 1р-136 [6].

Наказом Міністра юстиції Литовської Республіки 29 квітня 2022 року № 1р-184 затверджено Порядок визначення рекомендованої вартості послуг, наданих адвокатом або помічником адвоката в рекомендаціях по кримінальним справам та адміністративним правопорушенням. В документі вказано, що розмір судових витрат, що підлягають відшкодуванню, визначається судом з урахуванням обставин справи за такими критеріями: складність і обсяг справи; тривалість кримінального процесу чи адміністративного правопорушення; складність юридичних послуг, необхідність спеціальних знань; попередня (повторна) участь у цій справі; необхідність виїзду не за зареєстрованим місцем роботи адвоката; постійність і характер надання правових послуг; новизна правових питань, що вирішуються; поведінка відповідача або представника під час процесу (зловживання процесуальними правами); вартість робочого часу юриста. При цьому адвокат, який надавав юридичні послуги, повинен надати суду розгорнуту довідку, що засвідчує розрахунок наданих юридичних послуг [7]. Необхідно відзначити, що в Литовській Республіці передбачено окремі механізми відповідальності адвокатів та деталізовані окремі аспекти вирішення спорів.

Так, у Рішенні Ради адвокатів Литовської Республіки від 08 жовтня 2007 року затверджено Порядок надання юридичних послуг в процесі вирішення спорів між адвокатом та клієнтом. В документі регламентоване право клієнта подати заяву до Асоціації адвокатів Литви для вирішення спору з адвокатом щодо надання правових послуг (правової допомоги). У заяві мають бути зазначені обставини спору та позову, додані документи договору з адвокатом та оплати наданих послуг, інші документи, що підтверджують обґрунтованість позову (або їх засвідчені копії). За результатами розгляду заяви може бути прийняте одне з наступних рішень: про визнання заяви необґрунтованою; про рекомендацію мирного вирішення спору; про порушення дисциплінарної справи щодо адвоката; про зупинення розгляду до зникнення обставин, що перешкоджають детальному та всебічному розгляду спору [8].

В процесі дослідження ми знайшли і приклади судових справ, стороною яких є адвокат. Як приклад можна навести Рішення Верховного суду Литовської Республіки від 31 серпня 2023 року по Справі № еЗК-3-234-781/2023. В касаційній справі йдеться про тлумачення та застосування норм матеріального права, які регулюють право на тимчасове виключення зі списку практикуючих адвокатів у разі підозри або обвинувачення адвоката у вчиненні кримінального діяння. Суть справи полягає в тому, що позивач просив суд скасувати рішення Ради адвокатів Литовської асоціації адвокатів від 16 грудня 2022 року, яким він був тимчасово виключений зі списку практикуючих адвокатів Литви. Позивач зазначив, що Департамент розслідування організованої злочинності та корупції Генеральної прокуратури Литовської Республіки вручив йому обвинувальний акт, в якому зазначено, що позивач обвинувачується у вчиненні кримінального діяння, передбаченого частиною 1 статті 226 Кримінального кодексу Литовської Республіки (перевищення повноважень). Колегія суддів відділу цивільних справ Апеляційного суду Литовської Республіки прийняла рішення відмовити у задоволенні вимог позивача [9]. Ця справа демонструє достатньо жорсткі межі доступу до професії адвоката.

В Литовській Республіці з 18 серпня 2014 року діють спеціальні Правила страхування професійної цивільної відповідальності юристів № 034. У даному випадку, об'єктом страхування є цивільна відповідальність страховальника за фінансові збитки, які він заподіяв фізичним або юридичним особам, які діють як адвокати. В свою чергу, суб'єктом страхового захисту є тимчасовий представник страховальника професійно-правова відповідальність адвоката, який діє за згодою клієнта-страховальника. Страхове покриття, згідно пунктів правил, включає обґрунтовані вимоги щодо фінансової компенсації відшкодування шкоди (збитків) та необґрунтованих вимог виключення фінансового збитку [10]. Наявність системи страхування вказує на те, що в Литовській Республіці правовий статус адвоката не просто формалізований, але й забезпечується спеціальними засобами.

Особливістю правового статусу адвоката в Литовській Республіці є деталізація його правового статусу не тільки в профільному законодавчому акті. Окремі права адвоката закріплені в документах процесуального характеру, і значно розширюють його правовий статус. Наприклад, відповідно до п. 6 ст. 48 КПК Литовської Республіки до повноважень захисника КПК Литовської Республіки відносить можливість оглядати та фотографувати місце подій, розпитувати окремих осіб про відомі їм обставини справи. В цілому адвокати в Україні керуються тими ж правами

як і в Литовській Республіці, однак в КПК України вчинення таких дій чітко не регламентовано. Відповідно до ст. 49 КПК Литовської Республіки, якщо протягом судового дізнання прокурор або суд, під час ведення судочинства з розгляду справи, вирішують, що захисник використовує незаконні заходи у захисті, вони мають право усунути цього захисника від ведення справи. В Україні такого усунення процесуальним законом не передбачено, вважаємо, що таку норму варто впровадити до законодавства нашої країни з урахуванням вітчизняної специфіки [11, с. 99].

Литовські правники зазначають, що найважливішою причиною досить жорсткого контролю за професією адвоката є те, що діяльність адвоката безпосередньо пов'язана зі здійсненням правосуддя та підтриманням правового порядку в державі, тобто, з суспільним інтересом. Контроль за діяльністю адвокатів проявляється в основному у встановленні правових вимог до професії юриста. Зокрема, адвокати в Литовській Республіці можуть діяти лише в рамках наступних форм: 1) індивідуально; 2) на основі товариства, без створення юридичної особи; 3) створивши професійне об'єднання адвокатів [12, с. 10]. Слід деталізувати деякі аспекти.

По-перше, стає зрозуміло, що в Литовській Республіці адвокатура здебільшого позиціонується не як інститут громадянського суспільства, а в якості суміжного правового інституту у сфері судочинства. Це пояснює розгорнутий контроль з боку держави, яка повинна забезпечити незалежність судової системи та правоохоронних органів. По-друге, в Литовській Республіці достатньо багато уваги приділяється регулюванню фінансових аспектів діяльності адвокатів. Зокрема, вони обмежені державою у виборі господарсько-правових форм, в рамках яких здійснюється адвокатська діяльність.

У своїй науковій праці Едіта Груодит зазначає, що дисциплінарні провадження щодо адвокатів можна поділити на чотири основні категорії: 1) справи щодо відносин адвоката з клієнтом; 2) справи щодо відносин адвоката з судами; 3) справи щодо відносин адвоката з Радою адвокатів та колегами; 4) справи щодо відносин адвоката з суспільством. Очевидно, що перші три категорії справ пов'язані із зовнішніми зв'язками, і одна з внутрішніми відносинами [13, с. 7–15]. Інститут дисциплінарної відповідальності в Литовській Республіці характеризується індивідуалізацією окремих форм протиправної поведінки (дій або бездіяльності) адвокатів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у даному науковому напрямку. Звершуючи дослідження зазначимо, що правовий статус адвоката в Литовській Республіці визначено достатньо комплексно. Зокрема, в профільному законодавчому акті деталізовано права та обов'язки адвоката, а також гарантії його діяльності. Більшість питань, пов'язаних з набуттям статусу адвоката та врегулюванням окремих аспектів його діяльності формалізовані на рівні Міністерства юстиції Литовської Республіки. Адвокатура в Литві позиціонується як окрема сфера професійної діяльності, яка асоційована з правосуддя та судовою владою. В державі передбачено окремі обмеження адвокатської діяльності та систему контролю за діяльністю адвокатів. Остання охоплює питання, пов'язані з фінансовою стороною надання правової допомоги та дотриманням умов доступу до професії. Значна увага приділяється дисциплінарній відповідальності адвокатів, провадження в рамках якої поділені на чотири категорії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про адвокатуру: Закон Литовської Республіки від 18 березня 2004 р. № IX-2066. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.229789/asr> (дата звернення: 03.06.2024).
2. Про схвалення Кодексу адвокатської етики: Наказ Міністра юстиції Литовської Республіки від 22 квітня 2016 р. № 1р-133. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9d7e2bd008c511e687e0fbad81d55a7c?jfwid=32wf55qx> (дата звернення: 20.05.2024).

3. Про затвердження порядку визнання професійної кваліфікації адвоката для заняття адвокатською професійною діяльністю в Литовській Республіці: Наказ Міністра юстиції Литовської Республіки від 12 квітня 2005 р. № 1P-111. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAI.S.254055> (дата звернення: 10.05.2024).
4. Про опис порядку проведення та оплати адвокатського кваліфікаційного іспиту та організації адвокатської діяльності та затвердження програми адвокатського кваліфікаційного іспиту та організації адвокатської діяльності: Наказ Міністра юстиції Литовської Республіки від 11 червня 2020 р. № 1P-164. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/23736460ace311ea8aadde924aa85003> (дата звернення: 16.05.2024).
5. Щодо визнання професійної кваліфікації адвоката для заняття адвокатською професійною діяльністю в Литовській Республіці: Наказ Міністра юстиції Литовської Республіки від 02 вересня 2022 р. № 1p-301. URL: <https://tm.lrv.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai/teises-aktai-reguliuojantys-advokaturos-veikla/> (дата звернення: 14.05.2024).
6. Про затвердження складу комісії з складання адвокатських іспитів: Наказ Міністра юстиції Литовської Республіки від 23 квітня 2024 р. № 1P-136. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ac787be201aa11ef8e4be9fad87afa59?jfwid=8m7ncsdm3> (дата звернення: 28.05.2024).
7. Про затвердження Порядку визначення рекомендованої вартості послуг, наданих адвокатом або помічником адвоката в рекомендаціях по кримінальним справам та адміністративним правопорушенням: Наказ Міністра юстиції Литовської Республіки від 29 квітня 2022 р. № 1P-184. URL: <https://www.infolex.lt/ta/758485> (дата звернення: 25.05.2024).
8. Про затвердження Порядку надання юридичних послуг в процесі вирішення спорів між адвокатом та клієнтом: Рішення Ради адвокатів Литовської Республіки від 08 жовтня 2007 р. URL: https://www.advokatura.lt/uploads/Documents/document_93/070810sprendimas_gincutvarka.pdf (дата звернення: 14.06.2024).
9. Рішення Верховного суду Литовської Республіки від 31 серпня 2023 р. по Справі № e3K-3-234-781/2023. URL: <https://www.lat.lt/lt/doclib/knbugli7urqfj1jqzvtvrw3n4hexda> (дата звернення: 07.06.2024).
10. Advokatų profesinės civilinės atsakomybės draudimo taisyklės № 034. URL: https://www.ergo.lt/assets/Uploads/BusinessServicePhotos/Advokatu-pasiras_ymui.Pdf (date of application: 18.06.2024).
11. Порівняльно-правова характеристика участі адвоката в кримінальному процесі України з іншими зарубіжними країнами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 34. С. 98–101.
12. Balnienė E. Aktualūs advokatūros statuso pokyčiai Lietuvoje. *Teisė*. 2005. Vol. 57. P. 7–13.
13. Edita Gruodytė The disciplinary liability of lithuanian lawyers: a comparative approach. *Baltic journal of law & Politics*. 2014. Vol. 7. P. 3–36.